

НАУКОВО-ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТА ЯК ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА ТЕХНОЛОГІЯ

Сучасний етап розвитку науки, техніки і виробництва характеризується появою нових напрямів у науці, посиленням тенденцій інтеграції наукових досліджень, зростанням обсягів наукової інформації, розширенням упровадження досягнень фундаментальної науки в практику. Головним двигуном сучасної економіки є спеціалісти з інноваційним мисленням – дослідники, винахідники, учені і підприємці.

Підвищення ролі людського фактора в різних сферах життя і діяльності суспільства зумовлює підвищення вимог, що пред'являються до випускника вищої школи. Постійно зростає попит на висококваліфікованих спеціалістів, здатних творчо розв'язувати складні завдання, прогнозувати та моделювати результати власної професійної діяльності, знаходити шляхи і засоби самовираження та самоствердження в умовах самостійної професійної діяльності.

Зміна соціального замовлення суспільства вимагає зміну цілей освітньої діяльності спеціалістів: окрім функцій трансляції знань повинні реалізовуватися функції розвитку, які сприяють підготовці спеціалістів з інноваційним мисленням, здібностями до ефективної професійної діяльності. У системі підготовки сучасних висококваліфікованих, конкурентоспроможних, мобільних спеціалістів важливу роль відіграє оптимальне сполучення творчої, наукової і практичної підготовки студентів.

Водночас, існуюча система організації роботи зі студентами не відповідає вимогам сучасного суспільства. Форми і методи навчання, що використовуються у вищій школі, не дозволяють майбутнім спеціалістам впливати на зміст, темп та якість своєї освіти, а наукова робота зі студентами занадто формалізована та націлена на досягнення кількісних показників, а не якісних результатів, отриманих у творчому пошуку. У зв'язку з цим необхідно використовувати нові педагогічні технології, що дозволяють не лише донести до студентів певну систему знань, а також навчити їх самостійно здобувати, трансформувати, аналізувати наукові знання, необхідні для майбутньої професійної діяльності.

Значний потенціал у вирішенні означених завдань належить науково-дослідній роботі, що може розглядатися як один із засобів фахового становлення майбутніх економістів в умовах сучасності.

У психолого-педагогічній науці питання науково-дослідної діяльності студентів розглядалися у таких напрямках:

- філософські погляди на проблему наукових досліджень висвітлені у працях В. Андрущенка, Е. Гусинського, В. Кременя, Ю. Турчанінова;
- історичним аспектам розвитку проблеми науково-дослідної діяльності студентів присвятили свої дослідження А.Алексюк, Л.Вовк, С.Золотухіна, І.Зязюн, В.Майборода, О.Мартиненко, Н.Пузірьова та інші.

основи, методологію та організацію науково-дослідної роботи студентів досліджували Б.Аканов, І.Грушко, К.Добросельський, М.Карамзін, О. Микитюк, В.Сіденко, Л.Султанова;

науково-дослідну роботу студентів як елемент підготовки майбутніх фахівців розглядають Л. Авдєєва, Н.Амеліна, І.Івашенко, З. Єсарєва, О.Овакімян, Ф.Орехова, Д.Цхакая; Н. Яковлева;

особливості та методико-технологічні поради щодо організації науково-дослідної роботи студентів вивчали Г.Дресвянський, І.Каташинська, Л.Квіткіна, В.Литовченко, Я.Маращ, М.Перпер;

специфіку педагогічного керівництва науковою діяльністю студентів в умовах економічних та технічних ВНЗ розкрили у своїх роботах І.Мостика, А. Новосьолова, Т.Пахомова, В.Полов;

наукову діяльність ВНЗ, її специфіку, види, систему організації й управління досліджено Ю.В. Васильєвим, Ф.Н. Волковим, Г.А. Засобиною та ін.

Аналіз напрямів наукових досліджень з питань організації студентської науки свідчить про їх полівекторність [1,2,3]. Водночас слід зазначити, що проблема використання науково-дослідної діяльності як професійно орієнтованої технології підготовки студентів до майбутньої фахової діяльності не була предметом спеціального вивчення.

На державному рівні сформовано певну законодавчу базу щодо розвитку науково-дослідної діяльності студентів (НДДС), серед яких Державна Національна програма "Освіта", Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" (1999 р.), "Про вищу освіту" (2002 р.), "Національна доктрина розвитку освіти" (2002 р.), Державна цільова програма "Наука в університетах" на 2008-2012 роки (2008 р.) та ін.

Метою статті є подальше вивчення проблеми організації науково-дослідної роботи студентів як професійно орієнтованої технології підготовки майбутніх економістів до фахової діяльності.

Науково-дослідна робота студентів є одним із найважливіших засобів підвищення якості підготовки і виховання спеціалістів з вищою освітою, які здатні творчо застосовувати в практичній діяльності найновіші досягнення науково-технічного прогресу.

Особливості процесу фахової підготовки студентів полягає в його спрямованості на конкретну професіоналізацію, тому науково-дослідна робота набуває змісту професійної характеристики майбутнього спеціаліста, яка розширює можливості його самореалізації, мобілізує особистісний потенціал, забезпечує майбутнім економістам не тільки знання, а й певне місце в соціально-економічній системі – науці, виробництві, підприємстві та інших сферах.

Основною метою організації та проведення комплексної системи науково-дослідної роботи студентів є підвищення рівня підготовки спеціалістів з вищою професійною освітою. Найважливішим принципом організації системи НДДС є забезпечення її комплексності, яка представляє собою послідовність і всебічність засвоєння та використання методів і технологій виконання наукових досліджень та реалізації їх результатів, наступність науково-дослідної роботи за курсами навчання, логічність ускладнення методів, видів та форм наукової творчості. Реалізація комплексності забезпечується ступеневою послідовністю певної низки заходів та форм наукової роботи студентів у відповідності з логікою навчального процесу. Участь студентів у НДД повинна бути безперервною протягом усього навчання, а складність і обсяг наукової роботи повинні зростати поступово. Важливим принципом комплексної системи НДДС є наступність її методів і форм на всіх курсах, кафедрах, по всіх дисциплінах, на всіх навчальних заняттях.

Напрями розвитку та вдосконалення науково-дослідної діяльності студентів, як обов'язкового компонента підготовки спеціаліста, визнається системою відповідних завдань, а саме:

- залучення студентів до участі в науково-дослідних та проектно-конструкторських роботах;
- проведення на базі кафедр і лабораторій різноманітних форм активної навчальної роботи, курсового та дипломного проектування, навчальної та виробничої практики;

- залучення студентів до роботи в науково-технічних парках, бізнес-інкубаторах та інших інноваційних структурах з метою оволодіння ними практичних навичок діяльності в галузі підприємництва та бізнесу;

- знайомство студентів з найновішими досягненнями науково-технічного прогресу, соціально-економічної думки та культурного розвитку;

- розвитку в студентів інтересу до дослідницької діяльності, прагнення знаходити нестандартні рішення професійних задач;

- формування в майбутніх спеціалістів наукового світогляду, методологічної культури, оволодіння методами наукового пізнання;

- сприяння поглибленню та творчому засвоєнню навчального матеріалу, дослідженню теоретичних досліджень і практичного досвіду вітчизняних і зарубіжних учених тощо.

Професійне становлення спеціаліста – тривалий, складний, суперечливий процес, а наукова діяльність студентів – одна із найбільше вдалих професійно орієнтованих технологій, що поєднує навчання і практику та відповідає наступним методологічним критеріям і вимогам:

- концептуальність (стратегічні цілі та обґрунтування досягнення очікуваних результатів);

- цілісність (логіка процесу та його завершеність, системність та взаємозв'язок усіх етапів);

- керованість (визначення цілей, планування, поетапна реалізація, узгодженість засобів та методів навчання);

- відновленість (повторюваність досвіду, можливість його використання в різних предметних галузях).

У фаховій підготовці студентів розрізняють три основних напрями науково-дослідної діяльності. Перший напрям, поєднаний із навчальним процесом, реалізується на всіх етапах підготовки студентів як майбутніх фахівців та здійснюється у формах:

- проведення практикумів, навчальних та виробничих практик, що передбачають мікродослідження відпрацювання дослідницьких умінь;

- виконання дослідницьких завдань проблемно-пошукового характеру при вивченні окремих навчальних дисциплін;

- виконання контролюючо-діагностичних завдань з метою розвитку в студентів дослідницького підходу до професійної діяльності;

- проведення спецкурсів та спецсеминарів, що передбачають розробку планів-програм з проблеми, самостійне конструювання методик, діагностик, ігор;

- виконання курсових, дипломних і магістерських робіт.

Ці форми наукової роботи студентів передбачають послідовну активізацію процесу навчання за принципом – чим вищий ступінь навчання, тим більше самостійності. Такі види робіт виконуються у відповідності із навчальними планами і програмами, а студенти набувають навичок володіння засобами та прийомами наукової діяльності.

Другий напрям доповнює навчальний процес студентів у навчальних аудиторіях та передбачає самостійну роботу студентів поза навчальними програмами. До основних форм другого напрямку, що використовуються в межах вище наведених:

- діяльність кружків СНТ, проблемних творчих, дослідницьких груп, що об'єднані науковими інтересами окремих викладачів, кафедр, наукових шкіл у цілому;

- організація та участь студентів у конференціях молодих учених на факультеті, в університеті та ін.;

- участь студентів у конкурсах грантів, конкурсах студентських наукових робіт тощо.

Третій напрям науково-дослідної роботи відбувається паралельно до навчального процесу, за стінами університету та передбачає:

- зустрічі студентів з провідними вітчизняними та зарубіжними спеціалістами, науковцями;

- знайомство з діяльністю різноманітних освітніх закладів, їх науковими школами та традиціями;

- участь у роботі міжнародних, всеукраїнських, регіональних, міжвузівських наукових конференцій та семінарів;

- проведення досліджень в організаціях і установах міста, регіону;

- участь у міжнародних дослідницьких програмах.

У процесі організації науково-дослідної роботи доцільним є поєднання групової, колективної та індивідуальної форм роботи. Колективна форма в сучасних умовах відіграє домінуючу роль, оскільки більшість досліджень здійснюється колективами вчених. Перші кроки в науці студент, зазвичай, починає у формі індивідуальних спроб, виконуючи завдання керівника щодо складання бібліографії, вивчення літератури за темою, аналізу існуючих думок, поглядів на проблему, систематизації підходів до розв'язання певних завдань. Поступово студент залучається до науково-дослідної діяльності у складі різноманітних наукових груп, де опановує норми поведінки, етику взаємовідносин у науці, системи лідерства. Кожна з форм наукової роботи важлива й доцільна на певному етапі наукової творчості студента.

На жаль, іноді наукове керівництво діяльністю студентів обмежується наданням типових рекомендацій: як формулювати цілі і завдання свого дослідження, як оформити роботу тощо. Таке керівництво не сприяє розвитку студента, носить формальний характер, а за своєю сутністю є тьюторством.

До керівництва науковою роботою студентів викладачів вищого навчального закладу необхідно готувати. Одне з найважливіших завдань вищої професійної освіти – підвищення професіоналізму викладачів, оскільки відсутність системної педагогічної освіти, тобто фундаменту викладацького професіоналізму, звужує можливості викладача при керівництві науковим пошуком студентів.

Останнім часом заняття наукою у вищій школі стає масовим явищем, тому наукове керівництво є предметом управління та регулювання, а функції наукового керівника доповнюються організаційно-адміністративними, соціально-педагогічними, дослідницькими, міжособистісними і виховними обов'язками.

Організаційно-адміністративний аспект керівництва науковою роботою студентів полягає у створенні дослідницької групи, у розподілі тем дослідження, організації звітності, встановленні контактів з науковими організаціями, постановці й проведенні експерименту, пошуку необхідної наукової літератури.

Соціально-педагогічні проблеми пов'язані зі створенням творчої атмосфери, взаємної моральної підтримки, спільного аналізу виконаних окремими студентами робіт, обговорення планів, фрагментів досліджень.

Дослідницький аспект передбачає аналіз дослідницьких ідей, визначення послідовності наукової розробки теми, аналізу наукових робіт за темою дослідження, визначення індивідуальних завдань при виконанні колективної роботи.

У процесі розв'язання виховних задач на перше місце виходять моральні аспекти дослідницької діяльності: наукова доброчесність, бережливе ставлення до наукових думок та ідей інших, коректне використання наукової літератури у власних пошуках.

Міжособистісні стосунки відіграють найважливішу роль у становленні та розвитку наукового колективу. У колективній творчості студенти набувають навичок наукового спілкування, у них з'являється почуття колегіальності, підвищується відповідальність за результат спільної діяльності.

Отже, у процесі наукового консультування, обговорення проблем, пов'язаних з пошуком наукової істини, утворюється відкритий простір для розвитку особистості кожного студента. Підсумком наукової співтворчості стає не лише певний науковий результат, а значно підвищується ефективність науково-дослідної роботи студентів. До інших факторів, що суттєво впливають на плідність студентської наукової творчості можна віднести:

- визначення актуальних проблем дослідження;
- виявлення домінуючих мотивів творчої діяльності;
- розробка індивідуальних графіків дослідження;
- загальна і спеціальна підготовка;
- задоволеність дослідницькою діяльністю;
- наявність особистих якостей: ретельність, працездатність, цілеспрямованість, дотримання режиму праці та відпочинку.

Висновки. Використання науково-дослідної діяльності студентів як професійно орієнтованої технології дозволяє розв'язати певний комплекс проблем, пов'язаних із формуванням їхньої професійної компетентності, зокрема:

- підвищення престижності наукової роботи в студентському середовищі;
- орієнтація студентів, які проявляють здібність до наукової роботи, на розв'язання пріоритетних наукових проблем, пов'язаних із фаховою діяльністю та особливостями розвитку їхнього рідного міста, регіону і т. д.;
- видання в межах ВНЗ збірників наукових студентських робіт;
- систематичне використання системи грантів для студентів;
- створення єдиної інформаційної системи для студентів, що активно займаються науково-дослідною діяльністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Микитюк О.М. Теорія і практика організації науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти України ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / Микитюк О.М. – К., 2004. – 42 с.
2. Овакімян О.С. Науково-дослідна робота як ресурс розвитку творчого потенціалу студента: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук / О.С. Овакімян. – Х., 2005. – 20 с.
3. Султанова Л.Ю. Формування готовності студентів психолого-педагогічних факультетів до науково-дослідної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: Л.Ю. Султанова. — К., 2007. — 22 с.

Подано до редакції 17.05.10

РЕЗЮМЕ

У статті досліджено проблеми організації науково-дослідної роботи як освітньої професійно орієнтованої технології підготовки майбутніх спеціалістів; визначено сутність, принципи, завдання, напрями та форми науково-дослідної діяльності студентів; з'ясовано роль наукового керівника у підвищенні ефективності студентської наукової творчості.

Ключові слова: науково-дослідна діяльність студентів, технології фахової підготовки.

О.Г. Набока

НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТУДЕНТА КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

РЕЗЮМЕ

В статье изучены проблемы организации научно-исследовательской работы как образовательной профессионально ориентированной технологии подготовки будущих специалистов; выявлены сущность, принципы, задачи, направления и формы НИДС; определена роль научного руководителя в повышении эффективности студенческого научного творчества.

Ключевые слова: научно-исследовательская деятельность студента, технологии профессиональной подготовки.

O.G. Naboka

STUDENT'S SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITY AS A PROFESSIONALLY ORIENTED TECHNOLOGY

SUMMARY

The article analyzes the issue of organizing research work as an educational professionally oriented technology of training future specialists; determines the essence, principles, problems, directions and forms of scientific research work; ascertains the role of studies supervisor in increasing efficiency of student's scientific creative work.

Keywords: students' research work, technologies of professional training.